MIHAIL SADOVEANU ŞI PROBLEMELE LIMBII NOASTRE LITERARE

DE

GH. BULGĂR

Cel mai reprezentativ scriitor al nostru de azi, Mihail Sadoveanu, s'a rostit în numeroase rânduri în problema progresului limbii noastre literare, demonstrând cu măestrie cum trebue puse şi rezolvate în chip just problemele de bază ale limbii literare, cum trebue folosit practic materialul limbii.

Socotim că părerile marelui scriitor despre limba literară, exprimate în diverse ocazii, pot fi grupate în următoarele capitole: *a)* raportul dintre limba comună a poporului şi limba literară; *b*) clasicii noştri şi problema desvoltării limbii literare; *c*) cum priveşte M. Sadoveanu problemele de lexic şi de gramatică, în funcţie de sarcina prelucrării artistice a limbii comune; *d*) în fine, exemplificări concrete privind lupta pentru îmbogăţirea limbii noastre literare.

I

Raportul dintre limba literară şi limba poporului ocupă un loc de frunte în ansamblul părerilor maestrului Sadoveanu privind problemele limbii literare. M. Sadoveanu are o dragoste şi admiraţie neţărmurită pentru limba poporului, considerând-o ca un izvor de imagini, expresii, metafore, construcţii excepţional de bogate şi de inedite, pentrucă inspiraţia anonimă a colectivităţii a cristalizat în producţii poetice de cea mai autentică valoare minunatele forme expresive ale înţelepciunii şi sensibilităţii populare. Un adevărat scriitor nu se poate dispensa de cunoaşterea temeinică a limbii şi a literaturii populare, el trebue să fie un cercetător neostenit al tezaurului literar, să reţină, pe lângă fondul de idei, şi forma exprimării, valorile stilistice ale limbii comune.

BDD-A10176 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:24 UTC)

Pentru a sublinia importanţa limbii şi a literaturii populare, niciun scriitor român n'a rostit cuvinte de o mai înaltă preţuire pentru această literatură, ca M. Sadoveanu: « *Nu mai cred, de pildă, în binefacerile legii agrare dela 1864*, scrie el, *dar în arta populară voi crede până la asfinţitul meu. Am găsit în ea elemente de valoare diamantină care s'au resfrânt în opera mea proprie . . . Am avut pentru poezia populară o înţelegere pururi trează, mi-a plăcut s'o descopăr şi am ştiut s'o descopăr* » [1]. Şi iată bunăoară cât de nimerit se integrează stilului său artistic « *elementele diamantine* » ale limbii poporului, într'o pagină din recenta sa operă *Nicoară Potcoavă* (p. 316):

« *Focul se stingea şi tăciunii se umbreau subt spuză*
Floare albastră . . .
Vine pasărea măiastră,
Ciocăneşte la fereastră,
Şi cu glas de om întreabă:
Nu vii, bade, mai degrabă?
Că dacă mai zăboveşti,
Sloi de ghiaţă mă găseşti . . .

Hatmanul tace; adierile strunelor se amestecă în susurul Austrului. Prin deschizătura de sus a cortului, Nicoară zăreşte o stea, care luceşte pripit lăcrămând ».

Din acest exemplu şi din altele nenumărate pe care însă nu le putem da aici, se poate vedea clar că înainte de a fi prezentat problema pe plan teoretic, M. Sadoveanu a realizat practic un stil de maestru pentrucă el foloseşte cu deosebit meşteşug limba poporului. « Fiţi atenţi — precizează M. Sadoveanu — la particularităţile limbii vorbite a poporului. Marele Stalin ne îndeamnă să nu siluim limba poporului. Deaceea să nu spuneţi: *dă-mi un pahar cu apă, nici magazin cu fierărie, nici îmi pun pălăria pe cap*. Vom spune cum a spus totdeauna poporul: *dă-mi un pahar de apă, magazin de fierărie, îmi pun pălăria în cap*. E de dorit ca tinerii scriitori să observe şi să se convingă că poporul nostru nu întrebuinţează expresii ca: *el e acela care a înfiinţat tipografia, el este cel care cântă în pădure*, aliniate în cărţi şi gazete după galicisme.

Poporul se exprimă mai concis, deci mai bine. Poporul face deosebire între *dă cartea mamei lui Gheorghe* şi *dă mamei lui Gheorghe cartea*. Poporul n'a spus niciodată *dă lui Ileana cartea lui Maria*. Dela *dă lui Calipso pălăria lui Mary*, nume neterminate în *a* — cum e în rânduiala limbii române — expresia îndată s'a întins şi la nume feminine care pot forma normal genitivul şi dativul » [2].

A scrie pe înţelesul tuturor, a exprima ideile cu limpezime şi conciziune, cum procedează poporul, este o datorie elementară a celui care foloseşte în scris limba pentru a-şi exprima ideile. Şi în această privinţă judecata poporului nu iartă, pentrucă ceeace nu este în conformitate cu felul lui de a vorbi, rămâne un arti-

[1] M. Sadoveanu, *Anii de ucenicie*, p. 301.
[2] M. Sadoveanu, *Ceva despre meşteşugul scrisului*, în Flacăra, 1951, nr. 24.

BDD-A10176 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:24 UTC)

ficiu lingvistic, poate interesant pentru unii, dar dăunător progresului general al limbii.

M. Sadoveanu, în chip constant, a fost atras de varietatea, de bogăţia, simplitatea şi corectitudinea limbii poporului.

Iată cum mărturiseşte el această atracţie: « *Sufletul meu s'a umplut de răsunetul versului popular şi de dulceaţa metaforelor străvechi* »[1]. Dar şi cu mult înainte, în discursul de recepţie rostit la Academia Română în 1923, el a afirmat: « *Literatura noastră trebue să-şi găsească temelia în popor* ».

Consecinţa acestei profesiuni de credinţă ştim astăzi că se reflectă în întreaga sa operă literară. Din contactul permanent cu poporul, stilul său a realizat simplitate şi noutate, bogăţie şi varietate neîntrecută. « *Aici (în popor) e Panteonul meu literar* — scrie el — *simplu fără podoabe, ca natura, însă măreţ ca şi dânsa* ».

Marea calitate a prozei lui M. Sadoveanu constă în capacitatea surprinzătoare de a exprima tot ce sensibilitatea scriitorului a înregistrat în neîncetata sa mişcare printre oameni şi în natură. Intre vibraţiile emotive ale sufletului său şi proza cu grijă ritmată din paginile literaturii sale artistice, există o corespondenţă desăvârşită.

Neîncetatul contact cu poporul, purtătorul limbii, i-a pus la îndemână acest puternic mijloc de exprimare a ideilor sale. « *Aş ţinea să precizez* — ne spune scriitorul — *că motivul pentru care limba operii mele pare aşa de bogată şi firească trebuie căutat în necontenita mea mişcare în mediul poporului dela ţară. Mai cu seamă după războiu* (e vorba de primul război mondial) *am întrebuinţat această falsă vânătoare şi acest fals pescuit, ca să cunosc cum vorbesc fraţii mei de pretutindeni* »[2]. Recent, scriitorul chemat să spună ceva despre meşteşugul scrisului, le arată tinerilor scriitori că « *au datoria să cunoască limba poporului de pretutindeni, limba vie, după ce şi-au însuşit pe cea scrisă. In această limbă vie a poporului . . . sunt încă largi terenuri neexploatate din care limba literară poate culege cuvinte şi expresii menite să îmbogăţească limba scrisă* »[3].

Bineînţeles trebue abordat cu spirit critic şi cu o justă măsură întregul material al limbii poporului, pentrucă îmbogăţirea limbii, ne spune scriitorul, « nu se poate face fără discernământ, pe de o parte, şi fără acceptarea obştească pe de alta. Atrag tinerilor scriitori atenţia că numai prin însirarea de cuvinte specific provinciale nu aduc nici un folos literaturii şi înţelegerii generale. Uneori cu tot regretul va trebui să-l primim pe neeufonicul *ciorap* (turc) în dauna lui *colţun*, deşi cei care au pe *colţun* întrebuinţează şi pe *ciorap* (îmbrăcămintea ţărancelor iarna).

Scriitorii moldoveni fac bine lepădând pe *buhai* şi acceptând pe *taur*, deoarece ultimul este mai frumos »[4].

---

[1] M. Sadoveanu, *Anii de ucenicie*. p. 300.

[2] Insemnări ieşene, mai, 1939, p. 330—331.

[3] Flacăra, articolul citat.

[4] *Limba — creaţie a poporului*, cuvânt rostit la sesiunea Secţiunii a VI-a a Ac ademiei R.P.R., i ulie 1951.

BDD-A10176 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:24 UTC)

Potrivit principiilor prelucrării artistice a materialului limbii comune a poporului, printr'o judicioasă alegere, printr'o originală asociere a termenilor şi printr'o riguroasă justificare artistică a particularităţilor lexicale şi gramaticale, de foarte multe ori concentrând elementele cele mai expresive ale limbii, M. Sadoveanu a realizat o vastă sinteză lingvistică, într'un stil inegalabil. Se poate foarte bine studia în opera lui literară interacţiunea limbii vorbite cu limba scrisă. Prezenţa continuă a elementelor limbii populare alături de construcţiile stilului literar pun în evidenţă faptul neîndoios că: limba scrisă înlătură, pe de o parte, instabilitatea şi, uneori, asperităţile graiului familiar, şi, pe de alta, găseşte în resursele limbii vorbite, formule inedite, elemente expresive de cea mai înaltă valoare stilistică.

In felul acesta, limba poporului, prin intervenţia directă a artistului, se ridică la o nouă treaptă de perfecţiune. Printr'o temeinică şi adâncă cunoaştere a limbi poporului, scriitorul are la îndemână nesecata ei bogăţie lexicală şi gramaticală ca material de construcţie pentru stilul său artistic, material la care el recurge permanent pentru a reflecta veridic esenţa şi varietatea conţinutului de idei. Opera lui M. Sadoveanu ilustrează concret teza lui M. Gorki: « Adevărata frumuseţe a limbii, aceea care acţionează ca o forţă, se creează prin precizia, claritatea şi sonoritatea cuvintelor care dau o formă scenelor, caracterelor, ideii cărţii. Un scriitor « artist » trebue să cunoască pe larg întreaga rezervă de cuvinte a vocabularului nostru. . . şi e nevoie ca el să ştie să aleagă din acest vocabular cuvintele cele mai precise, mai clare şi mai puternice. Numai o îmbinare de asemenea cuvinte şi aşezarea lor justă — după sensul lor — într'o frază, poate să dea o formă exemplară gândirii autorului, să creeze tablouri vii, să plămădească figuri vii de oameni cu atâta putere de convingere încât cititorul să vadă cele zugrăvite ».

Precizie, claritate, putere expresivă, iată şi caracterele esenţiale ale artei lui M. Sadoveanu.

II

Deşi absolut indispensabilă, este oare suficientă numai cunoaşterea aprofundată a limbii poporului de către scriitori? Fără îndoială, că nu. Desvoltarea şi perfecţionarea limbii unui popor e strâns legată şi de contribuţia creatoare a marilor scriitori, în căutarea neobosită a celor mai expresive valori de limbă şi stil în stare să oglindească plastic şi veridic conţinutul de idei al operelor lor.

Evoluţia istorică a limbii poate şi trebue să fie studiată în legătură direct cu desvoltarea literaturii, a genurilor literare. Operele clasice literare împing înainte desvoltarea limbii. Munca artistică a scriitorilor clasici înlesneşte progresul limbii literare contemporane, căci, în vreme ce limba populară se desvoltă pe o linie ascendentă, abia sensibilă, vocabularul rămânând multă vreme fără un adaos important, limba scrisă realizează progrese vădite şi repezi tocmai prin intervenţia [illegible] de talent.

BDD-A10176 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:24 UTC)

Scriitorul de talent este, în materie de limbă, puntea de legătură între trecutul pe care-l valorifică şi viitorul pe care-l anticipă şi-l pregăteşte.

Gorki aprecia ca foarte importantă munca clasicilor în domeniul prelucrării limbii, a elementelor stilistice din vorbirea populară: « Dela opera artistică, care are drept scop reprezentarea sensurilor vieţii sociale conţinute în fapte şi evenimente, în deplinătatea şi importanţa lor, se cere o limbă precisă şi cuvinte cu grijă alese. Tocmai într'o astfel de limbă scriau « clasicii », prelucrând-o, elaborând-o treptat în decurs de secole. Aceasta e limba propriu zis literară şi, deşi ea a rezultat din limba vorbită a maselor muncitoare, ea se deosebeşte categoric de izvorul, de originea ei, pentru că, reprezentând în mod descriptiv realitatea, ea elimină din elementele vorbirii ceea ce este întâmplător, trecător, capricios şi fals din punct de vedere fonetic, ceea ce nu coincide din diverse cauze cu spiritul fundamental al limbii, adică cu structura limbii comune a naţiunii ». (*Despre literatură*, 1937, pag. 313).

Interesul pentru toată producţia literară a generaţiilor care l-au precedat îl ajută pe scriitor să cuprindă istoriceşte « *vorbirea colorată a pământenilor* », să găsească cele mai bune soluţii pentru problemele speciale de limbă şi de stil. In momente grele pentru desvoltarea limbii noastre, cum a fost bunăoară intervenţia curentului latinist, scriitorii progresişti « *Alecu Russo, Vasile Alecsandri, Costache Negruzzi în Moldova, Nicolae Bălcescu şi Grigore Alexandrescu în Muntenia, şi alţi mulţi care i-au urmat, s'au pus împotriva acestui purism lingvistic intempestiv* ».

Ei au stăvilit prin însăşi opera lor încercările latiniştilor de a fereca limba în tipare nefireşti, neviabile şi au lărgit totodată matca spre care se îndrepta desvoltarea normală a limbii noastre. Fiecare cucerire a scriitorilor noştri clasici pe tărâmul limbii trebue să fie cunoscută şi folosită de artiştii cuvântului.

Iată cum priveşte M. Sadoveanu contribuţia esenţială la progresul limbii literare a unor scriitori clasici ai literaturii noastre: « *Dela epitetul convenţional, Mihail Eminescu se înalţă brusc, ca într'o fâlfâire de păuni şi ca într'un « colb de pietre scumpe » la vorbele care, despărţite şi izolate de la începutul limbii, dintr'odată se cunosc şi se logodesc într'o bucurie tainică* »[1]. Această măestrie a limbii marelui nostru poet se explică prin aceea că: « *ochii lui s'au umplut de imagini, de chipuri şi privelişti din toate părţile românimii noastre, la urechea lui au sunat cântecele şi plângerile fraţilor noştri de pretutindeni*»[2]. In alt loc ni se spune că «*Amintirile, Poveştile lui Creangă sunt însăşi limba vie a poporului, ridicată la un înalt potenţial artistic. Ca şi în cazul lui Eminescu, Creangă este unic în sine, însă divers în cititori. Fiecare găseşte în Amintiri şi în Poveşti noutăţi şi rezonanţe în legătură cu propriul său suflet. Aceasta e de altfel privilegiul artei adevărate . . .; fără îndoială că recunoaştem atât în Poveşti cât şi în Amintiri esenţa cea mai sublimă a graiului nostru popular*

[1] Prefaţă la volumul de poezii publicat de « Biblioteca pentru toţi ».

[2] *Opere*, VI — 467

BDD-A10176 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:24 UTC)

ca şi cum geniul limbii noastre s'ar fi întrupat... Dând cuvintelor cumpănă justă şi ţinând seamă de importanţa artei, îi putem socoti pe I. Creangă şi pe M. Eminescu solie către viitorul de cultură al evului nou al umanităţii»[1].

Limba scrisă şi în special stilul literar nu se pot deci dispensa nici de cunoaşterea limbii vorbite şi nici de studiul literaturii clasice. Munca artistică e condiţionată de o înaltă conştiinţă patriotică; scriitorul este angajat în rândul creatorilor de cultură şi de progres şi, fără cunoaşterea realităţilor născute din desvoltarea istorică a limbii, nu poate clădi privind spre viitor. In această privinţă, pildă vie este arta lui Caragiale, care «*frământat de chinuitoarea problemă artistică*», în căutarea cuvântului ce să exprime adevărul, «*prefăcea nebuloasa primitivă în stilul acela fără pereche de viguros concis şi sobru, plin pe dinăuntru cu nervi şi ascuţit ca o lamă fină de oţel*»[2].

III

Pe lângă aceste probleme referitoare la raporturile limbii literare cu limba comună şi importanţa contribuţiei scriitorilor clasici la desvoltarea limbii scrise, M. Sadoveanu se preocupă şi de alte aspecte ale evoluţiei limbii noastre literare, privind problemele de vocabular şi de construcţie gramaticală. Tezele staliniste despre limbă ne învaţă că vocabularul este material de construcţie pentru limbă; acesta împreună cu structura gramaticală a limbii pot fi considerate ca material de construcţie pentru stilul literar. Se ştie că lexicul constitue materialul cel mai maleabil pentru prelucrarea artistică a scriitorului, urmat îndată de sintaxă. Bogăţia termenilor, sonoritatea cuvintelor, originalitatea asocierilor şi a atributelor sunt deosebit de pregnante în proza scriitorului nostru, care mărturiseşte fără înconjur că le-a luat în bună parte din popor.

Deşi nu există azi scriitor român care să cunoască aşa de bine ca M. Sadoveanu limba veche şi cea actuală de pretutindeni, scriitorul nostru se arată foarte sobru în folosirea elementelor particulare, rar întâlnite în limba literară, şi nu caută niciodată să facă, în locul operii de artist, operă de lingvist, înşirând peste măsură fapte de limbă specifice mediului descris. De cele mai multe ori câteva amănunte lingvistice sunt suficiente să ilustreze un moment al povestirii în care întâlnim eroi din Moldova sau de pe Bărăgan, dela ţară sau din târg, de azi sau de pe vremea lui Ştefan-Vodă. In acest scop, pe lângă vocabular, se pun în evidenţă şi particularităţile de sintaxă.

«*Să-ţi spun ce nu ştii tu, Mitreo, a urmat bătrânul oblojindu-i şerpii de sânge de pe spinare. Amară e viaţa noastră până ajungem la bătrâneţe, şi după aia e amară până ce pierim. Eu am apucat vreme de pomină când s'au sculat satele, de au ars conacele. Stăpânirea trimise pe Moldoveni să împuşte şi să detune pe-ai noştri.*

---

[1] *Despre marele povestitor I. Creangă*, Colecţia Societăţii pentru răspândirea ştiinţei şi culturii, p. 30.

[2] Opere, VI, p. 499—500.

BDD-A10176 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:24 UTC)

Iar pe mine mă concentrară şi mă trimiseră cu regimentul în părţile Moldovei, ca să proţăpim pe alţii, tot plugari de-ai noştri »[1].

Scriitorul e, fireşte, continuu preocupat de expresivitatea stilului operei sale. Tocmai de aceea el recurge la termenii care în anumite împrejurări pot evoca plastic şi viguros o idee, un aspect al realităţii. Vocabularul scriitorului trebue să fie bogat, variat, pitoresc. Această idee ocupă la M. Sadoveanu un loc însemnat în ansamblul problemelor privind folosirea vocabularului limbii de pe întreg cuprinsul ţării: « Poporul din cele 8 regiuni din miază-noapte recoltează *curechi*, acreşte *verze* şi bea *moare*, pe când dunărenii nu ştiu decât de *varză* şi *zeamă de varză*. Gospodinele din miază-noapte coasă cu *acul*, fixează cu *boldul* sau cu *bumbuşca*, îşi prind haina cu *agrafa*, îşi pun în păr *spelci*, pe când la Bucureşti nu se întrebuinţează decât *ac* cu perifrazele *de cusut*, *cu gămălie*, *de siguranţă*, *de păr*.

Unora din produsele savuroase ale grădinilor, oamenii din miază-noapte le spun *lubeniţă* sau *harbuz*, *pepene* (zămos) şi *cantalup*. Dunărenii de care mă ocup nu cunosc decât cuvântul *pepene*, căruia îi adaogă adjectivele explicative *verde* şi *galben* ; pepene verde, pepene galben. De asemeni aici nu se vorbeşte decât de *prune*, pe când dincolo poporul se bucură de *prune*, *perje*, *goldane*, *avrame*, *bardace* . . . »[2].

Dar aria de cercetare şi de cunoaştere a limbii poporului nu trebue să se extindă numai orizontal, îmbrăţişând tot teritoriul patriei, ci să se adâncească şi în trecut. Elementele populare şi arhaice pot intra astfel în ţesătura artistică a stilului, cu scopul de a ilustra în chip adecvat gândul şi felul de a grăi al celor din trecut.

In foarte numeroase pagini ale operei lui M. Sadoveanu, perspectiva istorică a limbii se completează armonios cu ambianţa regională. Scriitorul se pricepe de minune să folosească just vocabularul şi structura gramaticală pentru a da o mai mare putere sugestivă stilului său.

Chiar unele forme gramaticale, rare sau inexistente în vorbirea populară din Moldova, folosite mai mult în scris, cum este perfectul simplu, sunt întrebuinţate de scriitor nu numai pentru a le pune în gura eroilor munteni sau oameni de oarecare cultură, trecuţi prin şcoli, ci pentru a-şi exprima nemijlocit şi precis gândurile sale de povestitor.

Astfel putem găsi acest timp întrebuinţat chiar la persoana întâi singular: « De pe înălţimea malului, mă *întorsei* chemat parcă de cineva şi *privii* în urmă »[3] sau « eu *făcui* semn cu capul » sau « *mă oprii*, « *zării* », « *uitai* », « *trecui* », « *băui* »[4], forme pe care nu le vom găsi, desigur, în vorbirea poporului din Moldova şi nici în opera lui Creangă.

---

[1] M. Sadoveanu, *Mitrea Cocor*, ed. a II-a, p. 45.
[2] *Ceva despre meşteşugul scrisului*, în Flacăra, nr. citat.
[3] Opere alese, I, p. 142.
[4] Opere, I, p. 349—352.

BDD-A10176 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:24 UTC)

In scopul lărgirii capacităţii expresive a limbii, M. Sadoveanu apără de atacuri, aşa cum s'a văzut din citatul de mai sus, moldovenismele în opera sa literară, cuvinte care de fapt au o arie de răspândire largă în partea nordică a ţării. « Aşa zisele moldovenisme se aud în toată partea nordică a românismului. O mulţime de cuvinte dela Bistriţa, Moldova şi Siret le-am auzit în Bihorul îndepărtat: *sfadă, tină, cocostârc, horn, curechi, holtei, o leacă, o lecuţă, o ţâră . . mâţă (mâţoc), sudalmă, moare de curechi, a sgâlţâi, boboc, . . . cofă şi ciubăr, cergă, vintre, hârtop, ponor, fânaţ, . . . hat, galiţă, hodină, a probozi. . .* » etc.

Cu tot respectul pe care îl are pentru cuvintele regionale, scriitorul recunoaşte că: « *nu tot ceeace e popular e admisibil, are drept şi poetul anonim să creeze versuri slabe şi expresii îndoelnice ca valoare. Scriitorul tânăr cată să-şi apropie ce e frumos şi valabil* » [1].

★

Fără îndoială că problema neologismelor nu se mai discută cu aceeaşi aprindere şi mai ales de pe poziţiile greşite de odinioară. Neologismele sunt necesare limbii, dar ele trebue primite cu discernământ, după un criteriu just, pentru ca realmente limba să se îmbogăţească.

« Poporul nostru nu poate rămâne pe loc cu vorbirea lui arhaică. Odată cu lucrurile ori noţiunile nouă el acceptă şi etichetele lor, adică vocabulele străine ce exprimă aceste lucruri şi noţiuni nouă . . . De aceea ţăranul are *telegraf, telefon, gară, tren, vagon, radio, avion* şi alte sute şi sute de cuvinte pe care i le-au adus noutăţile veacului. Deasemenea şcoala i-a dat cuvinte nouă pe care el le întrebuinţează pe lângă cele vechi. De pildă *nădejde* şi *vreme* au alături pe *speranţă* şi *timp*. Ţăranul întrebuinţează *speranţă* şi *timp* fără a lepăda *nădejdea* şi *vremea*, care rămân în expresiile fixe. Se zice *om de nădejde, bună vremea, de vreme ce* etc. Lângă *speranţă* şi *timp* care poate se vor diferenţia, vor rămâne statornic în expresii vechile cuvinte *nădejde şi vreme* . . .

« Să nu se întrebuinţeze neologismul în locul unui cuvânt românesc care exprimă precis acelaş lucru. In loc de *inimă* să nu spunem *cord*, chiar în medicină. *Cordial* însă e bun. *Salutări cordiale:* mai bun decât *salutări din inimă.* Un cuvânt în loc de trei » [2]. In opera scriitorului găsim nenumărate exemple de justă aplicare a acestui precept important pentru progresul limbii naţionale. Iată un exemplu: « Era obosit, *emoţionat*, plin de dorinţi, în pragul unei vieţi noua. Cădea de somn şi totuşi mai stătu un timp, privind prin uşa ce dădea în cerdac grădina şesul nedesluşit şi apa râului subt *fulguraţiile fantastice* ale lunii » [3]. Sau: « Ani mii şi mii de ani, codrii de brad s'au întins, au căzut şi iar au crescut în preajma puhoiului, ocrotind *misterul* vieţii. A fost o perioadă fără număr, fiindcă nu era amestecată acolo *asistenţa* omului. *Vocile* singurătăţii însemnau sau bucuri

[1] Flacăra, art. cit.
[2] Flacăra, art. cit.
[3] *Soarele în baltă*, p. 242.

BDD-A10176 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:24 UTC)

iubirii sau *criza* morţii, moartea *acumulată* se supunea vieţii biruitoare. Frumoasa cobora la câmpia oamenilor fără să *divulge* nimic din taina *hermetică* a acelui hotar »[1].

Odată cu viaţa nouă, socialistă, poporul şi-a însuşit şi cuvinte noi, corespunzătoare avântului economiei naţionale. Aceasta se reflectă şi în opera lui M. Sadoveanu: « Lumea nouă se foloseşte de *tractoare*, de *aeroplane*, de *electricitate;* pământurile pustii rodesc subt puterea *irigaţiei*, priveliştile se prefac prin iscusinţa *inginerilor*, plantele folositoare înlocuiesc spinăriile, mlaştinile seacă, păduri apar acolo unde erau nisipuri.

Oamenii dela Malu se ofilesc în umbra trecutului. Asupra acestora trebue îndeplinită *revoluţia* »[2].

Cine ar cuteza să susţină că, asociind aceste neologisme cuvintelor obişnuite din fondul principal al limbii, scriitorul îngrădeşte progresul limbii literare? Dimpotrivă, prin astfel de procedee M. Sadoveanu promovează termenii utili exprimării concise şi îmbogăţeşte vocabularul poetic printr'o curajoasă înoire a lexicului.

In strânsă legătură cu exemplele citate stă problema sinonimelor, care ajută pe scriitor să-şi nuanţeze exprimarea. Iată care este poziţia scriitorului în această problemă. « Avem trei sinonime pentru *zăpadă: nea, zăpadă, omăt*. Să încercăm a le diferenţia: *nea* = zăpadă uşoară dela începutul iernii; zăpada obişnuită a iernii = *zăpadă*, iar *omăt* = zăpadă mare (nămete). Pentru locurile acoperite cu arboret avem o serie de cuvinte cu nuanţe interesante: *pădure, codru, sihlă, dumbravă, huceag, luncă, rediu, lăstăriş;* să le întrebuinţăm după înţelesul lor . . . Pentru cuvintele în legătură cu mirosul avem iarăşi o serie de sinonime diferenţiate: *miros, mireasmă, miroaznă, iz, putoare*, lângă care au fost necesare şi neologisme *parfum* şi *aromă* . . . Se spune *praf*, se mai spune *colb, pulbere* şi *pudră* »[3].

Sobrietatea stilului şi exactitatea exprimării nu contrazice bogăţia sinonimelor, ci reclamă o dozare a lor, o rânduială justă a asocierii termenilor. Iată de exemplu cum ne prezintă autorul imaginea asfinţitului, folosind sinonimia cuvintelor: « In urmă pe munţi în ceaţă, ca într'o *cunună sângerată* de durere asfinţea soarele, şi cei doi călăreţi, cu slujitorii după ei, trecură Moldova prin *frământarea de foc* a undelor. Trecură şi porniră pe drum lung prin lucirile *asfinţitului*, şi se depărtau tot mai mici înainte, până ce se mistuiră în aburul *amurgului* »[4].

Astfel, pilda creaţiei lui M. Sadoveanu indică în mod precis calea pe care trebue să o urmeze scriitorii în munca lor artistică. In permanent contact cu arta populară şi cu opera marilor clasici, stăpâni pe toate mijloacele de exprimare ale limbii vorbite, scriitorii noştri să aibă în vedere adevărul exprimat simplu de

---

[1] *Valea Frumoasei*, p. 105.
[2] *Mitrea Cocor*, p. 182.
[3] Flacăra, art. cit.
[4] Opere, I, p. 578.

BDD-A10176 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:24 UTC)

Puşkin: « Limba scrisă se regenerează în fiecare clipă prin expresii care se nasc în conversaţie, dar nu trebue să renunţe la ceeace a dobândit dealungul veacurilor. A scrie numai în limba curentă înseamnă a nu şti limba ». Munca scriitorului se cuvine să fie considerată, aşa cum o apreciază şi M. Sadoveanu, ca o muncă de răspundere. « *Unitatea de cultură îi porunceşte* (scriitorului) *o cât mai largă îmbogăţire a dicţionarului de vocabule şi expresii, întrucât acestea sunt patrimoniul neamului. Făcând aşa, urmăm calea justă a înaintaşilor noştri, care au urmat limba literară potrivit limbii poporului* » [1].

IV

M. Sadoveanu, prin opera sa masivă, a stat în fruntea scriitorilor noştri progresişti contemporani, pentru a apăra tezaurul naţional al artei şi limbii de influenţele nefaste ale decadentismului burghez. Se ştie că între cele două războaie mondiale au apărut curente aşa zis literare moderne, decadente, care de fapt nu aveau nimic comun cu adevărata artă literară, legată de popor. Scriitorii şi reprezentanţii simbolismului, ai dadaismului şi ai altor curente decadente reprezentau de fapt mentalitatea, gusturile, felul de viaţă corupt, specific capitalismului în descompunere. In « arta » lor se reflecta o concepţie retrogradă, pentrucă erau cu totul rupţi de viaţă şi de năzuinţele maselor muncitoare. Preocuparea lor de a scrie pentru « iniţiaţi » se concretiza prin compoziţii din cele mai năstruşnice, printr'o schimonosire a frazelor construite arbitrar, fără sens, trădând în chip direct preferinţa pentru formalism, pentru ermetism şi în ultimă analiză dispreţul cel mai larg faţă de popor, faţă de tradiţia şi cultura noastră naţională.

O astfel de literatură cosmopolită, decadentă, reflectând dispreţul faţă de om, faţă de realitate, faţă de năzuinţele oamenilor cinstiţi, constituia şi în ceea ce priveşte limba un obstacol serios în desvoltarea ei firească, spre desăvârşire artistică.

Faţă de vădite şi condamnabile încercări de a corupe limba naţională nu s'a luat poziţie critică, în niciuna din revistele noastre de specialitate din trecut, nici în Dacoromania, condusă de adeptul regimului reacţionar, S. Puşcariu, nici în Bulletin linguistique condus de Acad. Al. Rosetti, nici în Buletinul Philippide, condus de Acad. I. Iordan. In genere, problemele limbii literare nu erau abordate de lingvişti; ei se ocupau doar de jargoane, de chestiuni mărunte de strictă specialitate. Problema evoluţiei, a perfecţionării, a îmbogăţirii limbii noastre literare era lăsată în sarcina criticilor literari, dar şi aceştia se mărgineau numai la unele aspecte de stil, iar unii din ei ridicau chiar în slavă formele bizare, neînţelese, ilogice ale pretinşilor creatori de artă literară, expresie a dispreţului acestora faţă de limba noastră literară.

M. Sadoveanu, în tot acest timp, a dus fără şovăire, prin opera sa, lupta împotriva acestor denaturări ale limbii şi ale culturii noastre. Pe linia marilor

[1] Flacăra, art. cit.

BDD-A10176 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:24 UTC)

înaintaşi, Eminescu, Creangă, Caragiale — proza lui, în care se reflectă viaţa poporului, suferinţele îndurate, năzuinţele şi lupta sa, se caracterizează printr'un stil şi o limbă direct legate de limba populară, de cele mai bune elemente şi realizări ale limbii comune, vorbită pretutindeni.

Stăpânit de dragoste faţă de cei mulţi, nedreptăţiţi şi împilaţi, M. Sadoveanu n'a scris şi n'a putut scrie nici măcar o schiţă care să reflecte concepţia şi interesele clasei exploatatoare, decadenţa culturii burgheze. Ce replică mai strălucită putea da ereziilor de tot soiul în domeniul limbii literare, decât acea minunată «Creangă de aur» apărută în 1933, în plin decadentism literar.

Din opera sa scriitorii noştri tineri pot învăţa practic, direct, «ce exemplu impunător oferă activitatea unui scriitor care şi-a pus cu fervoare arta în slujba maselor populare, cum trebuie luptat împotriva decadentismului, ce şcoală neîntrecută e marea creaţie folclorică, ce înseamnă a fructifica în mod creator cele fmai bune tradiţii ale artei noastre»[1].

Scriitorii adevăraţi, legaţi de popor, cunoscând realităţile vieţii şi năzuinţele maselor, îşi orientează munca lor artistică în aşa chip încât să se integreze în rontul luptătorilor pentru progres, aplicând în mod creator în munca lor artistică cunoscuta teză stalinistă: «limba, fiind un mijloc de comunicare, este în acelaşi timp şi un instrument de luptă şi de desvoltare a societăţii».

Niciun scriitor contemporan n'a ilustrat mai bine, în pagini de adevărată antologie, puterea sugestivă, evocatoare a unui stil artistic al limbii literare, cultivată cu deosebită grijă şi cu pricepere de maestru. Excepţionala sa putere de a reda în scris natura şi omul, acţiunea, ideile şi sensibilitatea lui, reprezintă în mod concret rezultatul prelucrării artistice a limbii. Cu ajutorul acestui element esenţial al literaturii, M. Sadoveanu a conturat într'o frescă vie şi impresionantă trecutul istoric, oamenii şi peisajul patriei.

Dar nu numai opera sa literară, ci şi părerile lui M. Sadoveanu despre problema limbii literare prezintă un interes deosebit pentrucă sunt o sinteză teoretică a experienţei sale vaste şi ele pot fi un preţios îndreptar în munca de creaţie a scriitorilor şi a autorilor de opere din diversele domenii ale culturii. Arta cuvântului scris la M. Sadoveanu dărâmă pentru totdeauna mitul unei limbi poetice rupte de popor şi de realitatea vieţii. Limba şi stilul operii sale împacă armonios epicul cu liricul, tonul familiar cu cel solemn, arhaismele cu neologismele, mişcarea dramatică a acţiunii cu poezia peisagiului. Prin creaţia sa artistică, M. Sadoveanu a continuat şi întregit opera marilor noştri scriitori şi mai cu seamă a făcut să birue în literatură limba vorbită a poporului, pe care a ridicat-o la o mare înălţime de expresivitate, precizie şi armonie. Nicoară Potcoavă, ultima sa operă, este în această privinţă o pildă elocventă.

De peste o jumătate de secol cu o deosebită râvnă şi dragoste faţă de limbă şi faţă de vasta tematică a vieţii poporului nostru, M. Sadoveanu contribue la

[1] Studii şi articole închinate lui Mihail Sadoveanu, p. 127.

BDD-A10176 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:24 UTC)

promovarea celor mai bune elemente expresive din limba vorbită. Pe acest drum creator el nu se află singur, ci merge în fruntea unei falange de scriitori tineri care îşi pun talentul şi priceperea în slujba progresului culturii patriei noastre. Acestor scriitori M. Sadoveanu li se adresează îndemnându-i să-şi mărească efortul creator, pus în slujba luptei maselor muncitoare, să-şi însuşească «*din tezaurul limbii întregului popor tot ce e necesar ca să se exprime precis şi colorat, fără aproximaţie şi dibuiri*, (scriitorului) *să nu-i fie străin trecutul, să nu neglijeze prezentul, să fie atent la toate schimbările ce se petrec sub ochii noştri*»[1].

Ideile formulate în acest chip nu sunt fraze de circumstanţă, nici simple recomandări lipsite de conţinut concret, ci o adâncă credinţă în popor, în artă, în limbă, în viitorul lui socialist.

[1] Flacăra, art. cit.

BDD-A10176 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:24 UTC)